

Zûzuro adaga ndura Tudaa-ã 6

Lîyu Tôlostoi

Daŋaĩdi-ĩ

Dagi koro

Terjemndi-ĩ
Hasan Bêdei mi

Daṇḍi-ī

Zûzuro adaga ndura Tudaa-ã 6

Lîyu Tôlostoi

Daṇaĩdi-ĩ

Dagi koro

Terjemndi-ĩ
Hasan Bêdei mi

Ndoduri
Hoo Lîbiyaa Adaga Tudaa-ã
Ôrkudun 2013

Ndoduri Hoo Lîbiyaa Adaga Tudaa-ã

Kôï terjemndi yê êrbidiga ha ndunai yê kitaba ndihidii-ĩ yê

Zûzuro : Adaga ndura Tudaa-ã –6

<i>Čer-ã</i>	: <i>Daŋaãdi-ĩ</i>
<i>Dagi-ĩ</i>	: <i>Lîyu Tôlostoi</i>
<i>Tudaga du terjemndi-ĩ</i>	: <i>Hasan Bêdei mi</i>
<i>Ndoduri-ĩ</i>	: <i>Hoo Lîbiyaa Adaga Tudaa-ã</i>
<i>Arbidi-ĩ</i>	: <i>Kiři arbidii Hoo Lîbiyaa Adaga Tudaa-ã</i>
<i>Ndodurki-ĩ</i>	: <i>Ndodurko waha ndorii 2013</i>
<i>Kalaka-ã</i>	: <i>Hoo Lîbiyaa Adaga Tudaa-ã ha tuhusu tenduda</i>

Ŋgo eneũ du, numo Filedîmer ga čeni čer hunã "Îban Dîmitiribitiš Aksînuŋ" čindîe turo, hayi čî. Dakana čũ yê yagabi yê, yida, čuo.

Muro, čeni madu ni, čuusu mîni ; tîri ni, konno čidaado ni, budi dubana gudi čudaado. Ŋgo, lôko čeni čîi, budi êyibi čai. Lôko ča ni, sakuranjinoo, čulamnjini ni, čugurtai. Čîidi, lôko yôi zoduã, ada to yusob, lôko lôko ha gûguyinê čîidi.

Tumo burruu turo du Aksînuŋ kasugu (Nizhiner) tedîe barayi. Lôko yala hunã ha yazayinã, adibi hunã yahadia du :

- Îban Dimitiribitiš, bini yuso ndedú ; nuro laũ mišenu wudu duraar, čî.

Aksînuŋ yugazu ni, yahadi :

- Ôwonni, tani hi kasugu-ã tedoo, abi yoduri nuũ abuzi ni ? čî.

Taa, adibi hunã hûrumndugunu yahadi :

- Yunu abuzuriĩ, galigêdi hananurú. Čĩidi, yunu hanauriĩ, tani mišenu wudu maar. Lôko yagabi-ĩ niri ni, hoŋgo numa daha numa ha toruma, lanuruã, dahu numa čia borsu, čĩ.

Yunu turo čĩ hûrumnjiniĩ, yugaz :

- A owor gura čûsa.. Ya-nogusuri ni, tideu anja taŋã yeburu ni, zagagaa nua munda tar tiri, čĩ.

A koi di, yala hunã galigêdi yazayinu ni, ted.

Êriski hunã lamma teduã, tiri-ĩ hi sardua huna tôzurda-ã turo yê hoktundu ni, wetel turo ho dogusu to yĩšie čakuo. Četu šahi kĩnniĩ čadu ni, tûrru kiša tukaasu čûka guru du yĩšo.

Aksînof budi ñekti-ĩ wûdur hunu gunú ; muro bĩ šêgide di êriskiyiniĩ barayinu ni, dogusu kôĩ yerčĩnu ni, čustido hunã ha yeyidu ni, êriskii-ĩ gagalsu, čĩ. Taa, yagabi môori-ĩ a tigiri "muro kûzi turo du yugabi-ĩ yuhugi-ĩ a hayi čĩ" ôguri hunã tišu čenu ni, êriski hunã tômudi hi bos.

Mĩle díyidom sã hoo kora teduã, aska-ã ha wobu čenu ni, buda čenê, tus. Muro ni, kaŋgo weteluu-ã du wubu čagê, bos. Šĩgeĩ yusobu ni, sara-ã ted. Šahi barayi. Taa, gitara hunu turo yida yoduru ni, ndubabi hi bos.

Hadurko turo ho, sodur kôrruso yerkiđo ôzido yê yerkiđa guda čû yê su čûkudo ligĩčĩ, bas. Yerkiđe

ôzidi-ĩ Aksînof gubugo hunã a tuzu ni, mède nduwudi hi bos :

- Nuro wuna ? hiyi. Ôwonni, ñgadi niri ?.

Aksînof čučurčinnno yugonnó di hûrumndugu ni, Šahi četu yadurîe daamuũ ? či, hiyi.

Čîidi, yerkido ôzidi-ĩ ko yugobu ni, dogusu ñгаа nîšu ? či, hiyi. Nuro turonnu yee tôzurdo laũ nuũ njetu ? Tûgohu durumo čî ni ? Ôwonni, hodu du gubudi ndeduã, nîgeĩ ? či.

Taa, Aksînof hida ada ha abagadi yogus. Čîidi, yunu gunna zaga togusuã, koi di yahad. Ôwonni, zîčinu ni, yahadia du :

- Nîgeĩ a koi di mède tuwudiĩ ? Tani buroĩ ni, gunú ; gurodo ni, gunú. Tani aũ êriskido hurgusa tañã kohorîe tudugannîtyi. Hida ada gunna hidummóo, mannu kal, či.

Lôko to činã, yerkido ôzidi-ĩ yerkida hunã ha lûyinu ni, yahadi :

- Tani pûlis ôzido numo a gu-ã. Hida ada aũ tôzurdo ondugoi četu nîšuã, nohudo hañgurã yĩngal du, hininiri. Toi di, hañga nuã, hólumburiĩ čuwudurru, či.

Taa, yagabi-ĩ du zotu ni, yerkido ôzidi-ĩ yê yerkida guda-ã yê hañga Aksînof ga-ã yihirku ni, du barayuo. Yerkido ôzidi-ĩ sokoda-ã turo du lôĩ yoduru ni, korro duyî yunu turo či :

- Lôi a wunaa ? či.

Aksînuv tigiri gûinjinã, lôi gurodo sokod hunã du yodurkîčûku čuduruã, budi lîyi.

- A ndî ? Lôi gurodo.

Aksînuv hûrumnjînê barayi. Čîidi, haki mêdi turo mannu nûkunno yugó :

- Tani.... Tani... hananurú. Lôi to taŋu gunú čînî tirmesu hunã tudu.

Taa, yerkido ôzidi-ĩ yahadi :

- Mbo tûgohu Tôzurdi-ĩ kûdi hunã ha su ŋuidunu ni, nohudo hakuo. Nuro gunnóo aũ gudi haki yogusîe yugó. Yagabi-ĩ du du kokodo ni, aũ gudi ni, yugó. Ôwonni, a muro lôommi gurodo sokod numa du čî. Nuro kohumo kor du bûri numa du hosu. Toi di, zaga yîduma ni, tahad ; gûrso yunu kora muro laũ gûnuma ni, tahad, či.

Aksînuv kubor čubu yunu to koi kohurdo yugó, čini. Ôwonni, aũ tôzurdi-ĩ hi šahi-ĩ četu čadudo bu durrudo yugó, či. Gûrso rûbile dûbo yusu taŋa yoa du guda tarú ; lôommi ni, taŋu gunú, či.

Čîidi, sodur hunã wudči ; bûri hunã ni ŋoki, muro ni, nôošî borsu mugoi aũ aũ čîdo koi di, babarči. Taa, yerkido ôzidi-ĩ yerkida hunã ha : « Yoŋgu tundu nani, kôrruso-ã ha su yunaku » či. Sa hunã tududa du kôrruso-ã a čoŋgu tûrričîkiidi, Aksînuv wômndi hi bos.

Aksînof gûrso hunã yê anja hunã yê çuwatu çoopu ni, numo gunna du nerki-ĩ tûkudu dañammi di çulopo.

Taa, Filadîmer aũ keyindu ni, Aksînof hal hunã hiyuo. Taa, anna huna tîzurda-ã yê numa hunã yê gunna yahatia du : Muro ŋgo çêni çĩĩ, budi êyibi çai ni, banna kôwuro hunã gunna abi di yoduri çîidi, muro nũ ômuri gali, çuo. Taa, kiñaria çonju tûruo.

Muro hi aũ tîzurdo Riyazan ga yîduũ ni, gûrso rûbile dûbo dîyidom yobumo çindu ni, tôhumnjuo.

Aksînof Adibi hunã ni, budi kandama çuruk. Yunu yogusiĩ, hanayinú. Ada hunã gunna kuna, turo-ã ôwonni kînniĩ tuguũ hu çî. Gunna ha çoobu ni, numo ômuri hunã dañaĩdudi-ĩ, ted.

Gubudi nduduri çuwado. Çîidi, lôko budi dûusçinã, yusopu çudur. Lôko ômuri hunã ha kayima dañammia-ã çumahu yida ni, kuba hunã kûb zota ni, anna buroma-ã yê zunda ŝigiše-ã yê çetu çî çuduruã, laki tobur. Eneũ bozudo bu êski di aŋgaltu. Taa, ada hunã çoobu ni, muro nerke a bozu ni, mêde yagabi hundã dua guru çugurtak. Yunu togusã hiyinã, gunna yahad.

Taa, adibi hunã hiyi :

- Ndî kohuduroo, gali ? çî.

Ômuri-ĩ yahadi :

- Kaisar-ã ha baradi zabtu-ladii kenduru yendar. Aũ bilaa nohiĩ, didi togusú, çî.

Taa, muro yahadia du : « Baradi zabtu-ladii kenuru yer-ã ced » či. Aksiyutuf wećinno yugó, daha hunã wô busamma laũ gúnji.

Lôko to koi togusuã, adibi hunã yunu turo či :

- Čuusuu numa mišenu du čuu togusudo durruã, zo gunú. Yanuũ taũ ni ? ! Zoo tumo to êriskinuũ yagabi-ĩ a mozi, či.

Taa, ôwonni, aba hunã du čuusuu hunã hereheredi hi bos. Yunu turo činî :

- Îbanĩ, ômuri taŋu daaruã, adibi numa ha yire-ã yahad : Zundu to nuro kohuũ ni ? či.

Aksínuf yahadi :

- Nuro mannu tani hi bursadumuũ ? či.

Bûri hunã kuba hunã du tûmnjinu ni, êĩ hi bos. To koi yogusîćĩidi, yerkido turo li ni, adimmi yê ada hunã yê he kôwuro nduruko nduma togusudo, či.

A koi di, Aksínuf yala hunã ha tûmudu du yazayi. Lôko čurukuã, yuna yahataã gunna yadi hi bos. Lôko adibi hunã mannu muro hi bursayinú, aũ tûzurdi-ĩ hi ćĩdu yee ćinnú hiyinã, yadunã, oworo hunã du yunu turo či :

- Alla turonnu yire-ã hanayini. Muro hi turonnu wuduri ; muro laũ turonnu afu baraniri. Muro turonnu hu owor naari, či.

Aksînof barada zabtu-ladia guda arbidi-ĩ yusob. Kandama gunna yodur, Alla laũ gunnóo. Taa, ndiheĩ yê menjema hurgusa tusa ndogusiã yê a kedii di hakumnjuo.

To koi di, yiheku ni, lôko ñuia hunã kayinduã, anna zunda šîgiše mundu četu Sîbiriya keyuo.

Aksînof Sîbiriya a anna zunda šîgiše-ã turo koi di ñila dîyidom sã dîšee bos. Taa, čuusu hunã čuu îyi yugaado tûrtu togus. Gigga hunã ni, durusčindu ni, čua soũ mada toguso. Gisti hunã ni nos ; ndurusu hunã ni kunjji. Kîšiga hunã ni, sũlla togusu ; mêde hunã ni, kunjjuo. Kôdiro hunã ha mišenu du ñasti tigirdo yugó. Čiidi, kôwuro hunã bugi-ĩ gunna sôllyini.

Aksînof dañammi di zia ndusui hikinũ ni, du gûrso mîndie haki. Taa, du kitab "Kitab kisisaa-ã" čoŋ. Lôko wûni dañammii-ĩ gali togusoo, karayini. Dugusa lahada-ã kênisa dañammii-ĩ tedu ni, karayini ni, dubana gudida-ã četu dubana guyuni. Ôwonni sodur hunã bui nani čûsu.

Dañammi buia-ã gunna Aksînof su ñali hunã yingal du, budi čudakudo togus. Ôwonni, laũ huna dañaĩda-ã gunna yuhuko. Kôwuro guruwo, "Diziĩ" čindu lûyindi ; kôwuro guruwo, "aũ Allaa-ã" čindu lûyindi. Anna dañammia-ã laũ yunu guru barayindie togusoo, muro hi wetido hundu yogusudi ; dañaĩda-ã mura du bibido yerčinoo, muro hi lûyindu ni, yibeyini.

Aksînof numo hunã du didi wêtiga hakunno yugó. Adibi hunã yê ada hunã yê nûre yê čata yê du hanayinú.

Tumo turo anna zunda šîgiše êske tigiido. Taa, anna gibi di hakumnduda-ã gunna tigirdu kûriyindu čoopu ni, numa hunda du lidaã ha hiyuo. Zunda yogusudu ni, Sîbiriya yigiitaã ha ni, hiyuo.

Hûrodi hundã du Aksînof laũ huna êske-ã nerkaa gûnji bozu yunu čindiĩ, šiĩ čunai. Anna lidaã du aũ durusu ni, kuba dunodo ni, kasa hunã čurukudo turo čĩ. Dagi hunã ndahadi hi bos. Taa, yunu turo čĩ :

- Yoo, dômore taŋã.. Tani zundu kohordo yugonnó du aya tûyugurtuo, yunu kohoruã gunna aski turo širtia turo ho su tudu čĩ maaruã, gûidi di tôhumndiyuo. Tani, daha maaru yeru ni, ygabi-ĩ kôma su tigrîe du maar ni, lôko tigiroo, soburîe nurã, mugayindudo yugó, ú-ú gûnumo, čuo. Čîidi, ŋгаа gûnuru, numa ni gunuru ? Čîidi mura to hi haki hûrumnjidú. Turo du mugoi zundu aya eneũ du tûyugurtudîe koi kohaar čîidi, lôko to haktiyindudo yugó. A koi di zundu kohurdo yugonnó di kediyuo. Tada gunna adi gubudi Sîbiriya kediyuo čîidi, budi tobusudo yugó, čĩ.

Taa, anna hakumnduda-ã turo nuro ŋгаа ? čĩ.

- Gali, numo Filedîmer du tiruo ; tunda anna numo to ga. Čer taŋã ni, Makar, abba taŋã ni čer hunã Sîmyunuf čindi, či.

Taa, Aksînuŋ daha hunã kidekinu ni, yala Aksînuŋ tôzurdi-ĩ ga-ã laũ yunu hananîe či ni, mura du ôwonni nûri čido či ni ? či, hiyi.

- Hananiri ŝige ! Mura yala burwa, abba hundã tunda koi zundu yogusu ni Sîbiriya a či čîdi, či. Čîdi, tahad, Abba gibi-ĩ. Ndî kohuũ ni aya nĵũgurtudu ? či.

Aksînuŋ aŝi nuwudu hunã yahadiĩ wayinu ni, yunu turo či hûrumndugu :

- Zunda kohoraã yĩŋgal du, aya ŋila dîyidom sã dîŝee du hugura tidens, či.

Taa, Makar hiyinu ni « Zundu ndî hi hadi ? » či. Čîdi, Aksînuŋ mêdi turo mannu girigo yahado yugó, mêdi hunã ha mêdi a borsu zîdči : « Zaga nanidoo mannu, yunu tani du tîyiĩ istahakniri » či. A di gudi wečiniĩ, wayi. Čîdi, laũ hunã zaga Aksînuŋ liĩ, yahado. Zaga aũ hosunnó turo aũ tôzurdi-ĩ hi čîdu ni, lôommi anja Aksînuŋ ga-ã du duyunu ni, muro hi zundu to hi su gîneĩ di tôhumnjinduã, yahado.

Lôko Makar to bazuã, Aksînuŋ su su layinu ni, so hunã busamma ha su čubabu yunu turo či :

- A ndî ? Abagadi gunnúu ! Čîdi, nuro aũ gibi tûrtuã na ? či.

Taa, laũ hunã nĩgeĩ abagadi yogusuã ? Ôwonni, ŋgaa adi gubudi Aksĩnuf yê hoktundu ? Hiyinduã, Makar hũrumnjinnu yugó, yunu turo borsu ċi :

- Sudfa abagadi aya hoktundũĩ, ċi.

Lôko mêde ada yahaduã, Aksĩnuf ômuri-ĩ aũ tũzurdi-ĩ hi ċĩduã hanayinĩe nêši ċi tuŋos. Toi di, yunu turo ċi :

- Zundu to mazudo ċĩ ni ? Too ni adi gubudi tudurumo ċĩ ni ? ċi.

Makar yahadi :

- Dgo koi di haki tubazunnũ ! Dĩne-ã gunna mĩnimini borsu du ? Ćĩidi, yunu a togusoo, budi eneũ. Yunu tubazuã, tihined, ċi.

Aksĩnuf yahadi :

- Aũ gurodi-ĩ mêdi hunu guru mazuwo nêši, ċi, hiyi.

Taa, Makar yugazu ni, yunu turo, ċi :

- Aũ ċĩduã, aũ lôommi anja hunã du hakunduãwo nêši. Mbozoo aũ gudi taa gaburċinno koo muro buroĩ ndĩi, kubaa ċoŋgiĩ. Zaga dagi-ĩ yahadiĩ, koi di. Ćĩidi, ŋgayi aũ haki lôĩ sokod numa daha numa hũi-ĩ di ċĩidi du duyini ? Zoo yerrumo, ċi.

Lôko Aksĩnuf to bazuã, aũ a muro aũ tũzurdi-ĩ hi ċĩduã, kor du yêkinji. Taa, maiyinu ni, kõi mura ċũkuã, yusobu yerċi. Dogusu hunu to ñekinno yugó.

Gêyir dunodo tigiri če. Samaga hunã a hotaa kînjigi hunaã gunna tuguruwo. A ni, hoto adibi hunaã lôko kasugu-ã a yusobuã, gubugo hunã a čîdo koi di tugurui. Mède hunã ni bazi ; ndugaza hunã ni, bazi.

Taa ni, hoto ada hunaã čî, lôko taa čîkuã ha koi. Turo-ã ni, boro tûmndu čî, gudi-ĩ ni tuguũ ajî hunaã ha čî.

A ni, hoto hunã zaga hunã koi. Čêni ni konnodo. Mosko hunã yadu, kubo hunã du gitara yida čubabîčî lôko čoŋgîĩ.

Ôwonni, kôi ndihegdi-ĩ karaa du yiheuã, yadu. Ndihegdi-ĩ yê Anna kûriyindu yidadaã ha yê yadu. Kûbo-ã yê zunda šîgiše-ã yê he yadu. Dîla dîyidom sã dîšee yihidaã gunna ha yadu.

Yada ada tigirdu to hunã ha hidendaã gunna muro hi budi gêyir yogus. Muro du nohîe tuŋos. Taa, owor hunã du yahadia du : « A gunna sôboũ zunda šîgiši a gu » čî.

Makar laũ mai bui čîd, nûriyinîe tamayi. Nohîe mannu. Dogusu-ã gunna sôllyini čîidi, nôski hunã laũ ŋgullaha tigirdu yugó. Tumo-ã gunna Makar nerke tigirdu yugó, su mannu layinno yugó.

A koi di kãga čû kanjuo, dogusu gunna Aksînuf haki ñekinnó di. Gêyirčînu borsu haki yunu yogusîe yugonnó togus.

Dogusu turo daɗammi di tugannî čîidi, kûde daɗaĩda-ã su yĩšĩã turo hũi-ĩ di bĩdibidi čudur. Taa, Aksĩnuf layinĩe tus. Taa, Makar kũdi-ĩ hũi-ĩ di tuɗurči yuguruũ ni, Aksiyutuf su lĩdudo du layi.

Aksĩnuf su layinnó di tedĩe barayi. Čĩidi, muro kubo hunã čoɗu ni, sara-ã hũi-ĩ di gibi Ledaar, či. Ôwonni, muro ŋgo busamma zui hunu durusu-ã du yoduru ni, lôko daɗaĩda-ã hurgusu-ã a čoopu tũrrie togusoo, tiri-ĩ hi loburi, či. Muro yahadi :

- Bũgidi-ĩ yôo, diɗu. Nuro mannu kani, ôsuri taɗã toruwo ni, tani hi tĩyiti čĩidi, nuro hi gubudi nĩdiri, či.

Taa, Aksĩnuf maiyinu babarči. Ôwonni, kubo hunã kasči čoɗu ni, yunu turo či :

- Yunu yaaru tidedĩee yugó. Ôwonni, yunu tĩdiee yugó ; ŋgo eneũ du tĩdum. Ôsuri-ĩ torri yee torrunnú ni, Alla yunu yogusuã, togusi, či.

Togo hunã togusuã, anna zunda šĩgiše-ã čoopu tũrriyaa du čĩidi, yerkida gôrde-ã turo aũ turo busahu zui hunã du yida čulobĩči čudur. Taa, daɗammi hólubti hi bos. Hólubčindã, gibi-ĩ hakuo. Taa, bui-ĩ tigiri mēde nduwudi hi bos, anna-ã gunna ha mēde čuwuduã, ôɗgurčuo. Anna yire-ã hanayindiã gunna, ôɗgurčuo, mugoi gũi ôzi duyundu čĩtĩe yĩɗgal du. Êski di bui-ĩ Aksĩnuf kôĩ čĩĩ, tigiri. Gali ni, yiredo hanayiniĩ, yĩɗgal du. Yunu turo či :

- Aũ gibi-ĩ, nuro ômuri yiredo ; aũ gibi-ĩ čileduã, tahad, či.

Makar Sîmyunuf nerkaa tuzu či, wûdur yidanú, muro torowo yidannó koi di bui-ĩ hi tuzu su layini, Aksînof su mannu layinú.

Aksînof kuba hunã yê kôdure hunã yê babarçuo. Eneũ mêdi turo mannu yahannó di daha mêde čuwudî bos. Muro owor hunã du yunu turo či :

- Nígeĩ aũ a kînjigi taŋã bibiyinã, ha loduriĩ ? Yusob šimasu durruã hugura hunã çoŋ. Čîidi, yêkin orro hunã yodurki. Muro bilaa nani, diŋuru tôhumurdoo, nêši. Êski di ndî hajiri ? či.

Bui-ĩ mêdi hunã zabči yahad :

- Gali, Bûgidi-ĩ, yire-ã yaha ! Wuna aũ sara-ã hûi-ĩ di gibi čileduã ?

Aksînof bûri Makar gu-ã ha su layinu ni, yahadi :

- Haki wenurú. A sa Allaa. Yunu daama togus ; tani kubo nuũ du tîyi, či.

Bui-ĩ budi hiyi čîidi, Aksînof mêdi turo mannu žičinno yugó. To koi di, bui-ĩ mêdi-ĩ yusob.

Togi-ĩ dogusu togusuã, Aksînof huroš hunã ha yîšu ñekiniyaa du čîidi, aũ turo kiye du tigiri kûdi-ĩ čirri-ĩ hi bos, labbarči.

Aksînof yêski-ĩ hi čûki layinã, Makar kor du hanayi. Taa, hiyi :

- Adi gudi ndî tani laũ barani ? Nîgeĩ aya niriĩ ?
či.

Makar ni, yĩki, wečinú. Taa, Aksînuf yerči bozu ni, yahadi :

- Ndî barani ? Dogu yusu, to gunnóo, gôrdi-ĩ hi lûniri, či.

Taa, Makar Aksînuf su gûndugunu ni, šiĩ hunã du honohonoyinu ni, yahadi :

- Îban Dîmitiribitiš, samahadu, či.

Aksînuf yahadi :

- Ndî taru samahanunuri, či ? !

Makar yahadi :

- Tani aũ tôzurdi-ĩ hi aũ čiduã, lôommi anja nuã hûrodi-ĩ di gaburdar. Nuro hi mannu nîdirîe orro du dunar. Čîidi, kiši-ĩ du yugannu sodur tubazuã, lôommi gaburduru ni, hinetur-ã du luuru yaaru tided, či.

Aksînuf yĩki bos, yunu činiĩ, hanayunú. Taa, Makar kûdi-ĩ hi širčinu ni, busamma ha gûnjinu ni, yahadi :

- Îban Dîmitiribitiš, samahadu. Allaa yingal du, Samahadu. Aũ tôzurdi-ĩ hi aũ čiduã tani nuru haduri. Taa, nuro hi, njusopu ni, anna nuã a zabndini, či.

Aksînuf yahadi :

- To nêe budi kiye čïidi, tani ŋga nuru arraŋuri ?. Kôï numa ŋila dïyidom sã dïšee ŝi tubas. Nû, ŋga di tidedi. Adibi taŋu nohodiĩ a yee ada taŋa hanadiyinnãã a ? Laũ tidedïe tarú, čï.

Čïidi, Makar daha hunã kidekunno yugó. Gûnĵi čï, yahadi :

- Îban Dîmitiribitiš, Samahadu ; nuro tani laũ budi owor zunnum, burkudumo yugonnãã. Samahadu, tani aũ ašï wudu činu ni, ndudi hi bos.

Aksînof bazuã, muro mannu ndudi hi bos. Čudï yunu turo čï :

- Alla samahanĵi ; nuro di koduro du zundu mannu tudogusi, čï.

Lôko mêde ada yahaduã, owor hunã ŋgullaha kubogo bas. Numo hunã zabtinïe čidaannó togus. Daŋammi di nduronnu-ã wûdur yidannó togus. Yunu barayiniĩ gunna, dugusa hunã mindayindïe barayinïe togus.

Yuna Aksînof yahadaã, mugayinú, Makar zundu hunã hanayinu ni, tigiri aũ tôzurdi-ĩ hi tani yïdaar, čï.

Čïidi, lôko karar Aksînof su ndodurii čuruã, dïne gudi teddo.. Nohudo.

Arba Tudagaa-ã

Arba Tudagaa-ã murta ôguzuu yê sã çû yê, mura :

A, Ã, B, Č, D, E, Ê, G, H, I, Î, Ī, K, L, M, N, NJ, Ñ, Ð, O, Ô, P, R, S, Š, T, U, Û, Ũ, W, Y, Z.

Ada arba buia-ã, arba kuna-ã ada mura :

a, ã, b, č, d, e, ê, g, h, i, î, ĩ, k, l, m, n, nj, ñ, ŋ, o, ô, p, r, s, š, t, u, û, ù, w, y, z.

Arba ada, arba yîka yê sodurua yê a togurkuda.
Zaga nûkti hundã ni, a muro :

Kayîi nûguu-ã

Arba Tudagaa yîka-ã zaga Naharka yê Arŋga yê du nûktundi, muro koi di nûktindi. Arba yîka lidiçûkuã, çurukoo. Mura, a koi di nûktindi :

- 1 - **č** mêdi (čôhuri) di čîi koi di nûktini.
- 2 - **g** mêdi (goni) di čîi koi di nûktini.
- 3 - **nj** mêdi (njorru) du čîi koi di nûktini.
- 4 - **ñ** mêdi (ñê) di čîi koi di nûktini.
- 5 - **ŋ** mêdi (ŋam) du čîi koi di nûktini.
- 6 - **p** mêdi (popur) du čîi koi di nûktini.
- 7 - **š** mêdi (šiî) di čîi koi di nûktini.

Arba soduruu-ã ni, budi arba Naharkaa-ã yê Araŋgaa-ã yê šiša. Ôwonna, mura ôguzuu a togurkudi.

Arba sodurua sùlla yê šibda yê čiaa yê a togurkudi.

Ada misala nùkti hundaã :

1 - **a** mêdi (aši) di čĩĩ koi di nùktini.

2 - **ã** mêdi (alã) du čĩĩ koi di nùktini.

3 - **e** mêdi (eskenu-ã) du čĩĩ koi di nùktini.

4 - **ê** mêdi (êdi) di čĩĩ koi di nùktini.

5 - **i** mêdi (imbi) di čĩĩ koi di nùktini.

6 - **î** mêdi (îyi) di čĩĩ koi di nùktini.

7 - **ĩ** mêdi (šiĩ) di čĩĩ koi di nùktini.

8 - **o** mêdi (odo) du čĩĩ koi di nùktini.

9 - **ô** mêdi (ôtu) du čĩĩ koi di nùktini.

10 - **u** mêdi (uwuũ) du čĩĩ koi di nùktini.

11 - **û** mêdi (ûm) du čĩĩ koi di nùktini.

12 - **ũ** mêdi (yuũ) du čĩĩ koi di nùktini.

Hana-ndoduri-ĩ yê su ndunai-ĩ yê

Gubudi hana-ndoduri-ĩ hi hos-torkuri ni, šîgeĩ su ndunai-ĩ hi hos-torkuri. Zaga a muro koi di :

A - Hana-ndoduri-ĩ.

Tudaga-ã du yuna hana-ndoduria tuzoo çûku, mura : -ĩ yê -ã yê mmi yê mma yê. Zaga istaamalti hundã a muro :

1 - Istaamalti (-ĩ) yê (-ã) yêe-ã

-ĩ mêde arba (i) yê (o) yê du tusaã ha su istaamaltini. Muro hi mêde (i) du tusaã, kîyi hundã ha tîrizi di zîdtini. Mêde (o) du tusaã ni, (o) ho halaŋuũ ni, (i) kôhuũ ni, zînni.

-ã ni, yunu hana-ndoduria koi mêde guda-ã gunna ha su istaamaltini, nduruka lîdiçûkuã, çuruko.

Misala-ã

Odo	Odi- <u>ĩ</u>	Tîri	Tîri- <u>ĩ</u>
Kûb	Kûb- <u>ã</u>	Kuuru	Kuuru- <u>ã</u>

2 – Istaamalti (mmi) yê (mma) yêe-ã.

Mmi yê mma yê yuna hana-ndoduria koi mêde arba

(b) yê (ĩ) yê (m) yê (ũ) yê tusaã ha su istaamaltindi.

Mmi ni, yunu hana-ndoduria koi mêde (ĩ) du tusaã yê (b) du tusa ni, sogoi hundã ha (i) lidaã ha su yê istaamaltini.

mma ni, yunu hana-ndoduria koi mêde (ũ) yê (m) du yê tusaã yê (b) du tusa ni, sogoi hundã ha (u) lidaã ha yê su istaamaltini. Mura gunna ha (b) yê (ĩ) yê (m) yê (ũ) yê he hiduũ ni, zĩnni.

Misala-ã

Šĩĩ	Š <u>immi</u>	Aũ	A <u>mma</u>
Mallum	Mall <u>mma</u>	Adibi	Adi <u>mmi</u>

B - Su ndunai-ĩ.

Mêdi-ĩ arba soduruu du tuzudo ni, yunu su tunasiĩ turonnu koo, arba soduruu to dahu-ã yunu su ndunaia koi di istaamaltini. Zaga hunã, arba soduruu-ã ha dõnjini.

Yunu su tunasiĩ, mundu koo ni, arba (a) yunu su ndunaia koi di istaamaltini. Zaga misala lidĩčũkuã ha čĩĩ, muro koi :

Karaha Galam Eše Karahaa Galama
kallii kallia Eša

Mêdi-ĩ arba yĩko du tuzudo ni, yunu su tunasiĩ turonnu koo, (gu) yunu su ndunaii koi di istaamaltini.

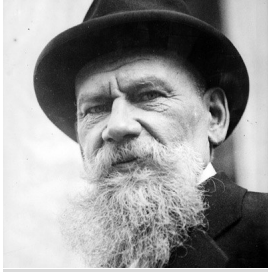
Yunu su tunasiĩ mundu koo ni, (ga) yunu su ndunaii koi di istaamaltini. Zaga misala lidĩčũkuã ha čĩĩ, muro koi :

Dêbe Hamud ga

Karahaa Yũsub ga

Dêbi Hamud gu

Karaha Yũsub gu

Lîyu Tôlostoi

Lîyu Tôlostoi, sagahanu 1828 du tobusu ni, sagahanu 1910 du nos. Muro, aũ Rûsiyan. Ôwonna, anna daga arbidida Rûsiyana-ã gunna du bui hundã muro. Daga hunã gunna du du-noda-ã daga "Êdi yê ngullaha yê" yê daga "Anna Kernîna" yê.

Muro çêni çîi, sagahanu 1844 du gîrki Kazan gu-ã du zod. Çîidi, zaga kara ndogusi hundã lugobčinno yugó. Toi di, sagahanu 1847 du gîrki-ĩ yusobu ni, daha hunu du hurgusa yogusê ted. Taa, šigeĩ daha hunu du karayinu ni, arbidido togus. Kôwuro to kitaba ôguzuu arbiyi, (Nodo-ã) 1852 yê (Dgokor-ã) 1854 yê (Njêni-ĩ) 1857 yê arbiyi.

Šigeĩ yerkide-ã du zodu ni, gursa mundu Kufkaz ga yogus. Lôko yerkide-ã yusobuã, Uruba dîdi-ĩ ted. Taa, zaga kara ndogusi hundã ha lugobçi. Taa, zabtu li ni, kaguradi yoo hunu ada anna konnurdaa-ã kara yogusê yibeyi.

Tôlostoi nohiĩ gubudi, daga "Alahai Murad" çindie arbiyi, daga to muro nohudo bu çuruk.

Sagahanu, 20 Nûhombor 1910 du kizenu gubii du, Tôlostoi nos.

Ndoduri
Hoo Libiyaa Adaga Tuda-ã

Ôrkudun 2013